Valtakunnansyyttäjä 20.10.2021 Dnro 129/61/21

Eduskunnan Hallintovaliokunta

Syyttäjälaitoksen lausunto

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta VNS 4/2021

Valtioneuvoston selonteosta ilmenevä sisäisen turvallisuuden tilannekuva on Syyttäjälaitoksen näkökulmasta oikea ja aihealueen hyvin kattava.

Selonteossa painotetaan aivan oikein erilaisten ennalta ehkäisevien toimenpiteiden tärkeyttä. Ennalta ehkäisevistä toimenpiteistä huolimatta on toteutuvasta rikollisuudesta sisäiselle turvallisuudelle aiheutuvan uhkan osalta kuitenkin todettava, ettei rikosten vuosittaisessa kokonaismäärässä voitane odottaa tapahtuvaksi ratkaisevia muutoksia. Oletettavaa on, että rikollisuuden määrä tulee säilymään suuruusluokaltaan samalla tasolla kuin useina viimeisinä vuosina, mutta viranomaisten selvitettäviksi tulevien rikostapausten keskimääräisen vaativuuden ja työllistävyyden kasvu tulee jatkumaan.

Rikosvastuuta toteuttavan esitutkinta-, syyttäjä-, tuomioistuin- ja täytäntöönpanoviranomaisten muodostaman käsittelyketjun riittävistä ja tasapainoisista toimintaedellytyksistä huolehtiminen on näin ollen välttämätöntä, jotta rikosoikeudella tavoiteltava erityis- ja yleisestävä vaikuttavuus saavutetaan.

Sisäisen turvallisuuden näkökulmasta voidaan tätä vaikuttavuutta pitää rikosvastuun toteuttamisen keskeisenä tavoitteena. Rikoksesta määrättävän seuraamuksen erityisestävyys kohdistuu kysymyksessä olevan rikoksentekijän vastaiseen toimintaan ja yleisestävyys ohjaa yleisemmin ihmisten käyttäytymistä osoittamalla sallitun käyttäytymisen rajoja. Varsinkin rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän yleisestävyys liittyy välittömästi selonteossa painotettuun ennalta ehkäisyyn.

Syyttäjälaitoksen syyttäjillä on ratkaiseva rooli rikosoikeudellisten seuraamusten määräämisprosessissa. Vähäisiä rikesakolla tai sakkomääräyksellä rangaistavia rikkomuksia lukuun ottamatta rikosvastuu ei toteudu yhdessäkään rikosasiassa, ellei syyttäjä nosta siinä syytettä ja esitä oikeudenkäynnissä täyttä näyttöä syytetyn syyllisyydestä, taikka anna sakkomenettelyssä käsiteltävässä asiassa rangaistusmääräystä. Syyttäjä on myös ainoa taho, joka voi määrätä esitutkintapakkoon sidotun esitutkintaviranomaisen lopettamaan tutkinnan, kun arvioidaan, ettei epäillyn rikoksen esitutkinnan loppuun vieminen tulisi kuitenkaan johtamaan syytteen nostamiseen.

Vuosittain syyttäjät nostavat syytteitä noin 60.000 asiassa ja antavat sakkomenettelyssä noin 40.000 rangaistusmääräystä. Syyttämättä jättämiseen päättyy noin 10.000 asiaa ja epäillyn rikoksen esitutkinta määrätään lopettamaan esitutkinnan rajoittamispäätöksillä vajaassa 20.000 asiassa.

Rikosvastuun toteuttamisen suurena kehityslinjana on jo vuosia ollut esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten niukkojen voimavarojen käytön painopisteen kohdistaminen vakavimmaksi ja vahingollisimmaksi katsottuun rikollisuuteen. Samanaikaisesti on tavallisten ihmisten arkipäivässään tyypillisimmin kohtaamaan ns. päivittäisrikollisuuteen sovellettu yhä laajemmin erilaisia rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumismenettelyjä. Esimerkiksi esitutkinnan lopettamista koskevia syyttäjän rajoittamispäätöksiä tehtiin vuosituhannen alussa vuosittain alle tuhat kappaletta, mutta viime vuosina jo lähes kaksikymmentä tuhatta.

Toimenpiteistä luopumismenettelyjen käytön laajuus on voinut osaltaan vaikuttaa siihen, että rikoksettomaan elämään harkinnanvaraisia toimenpiteistä luopumisia ja perinteisiä rangaistuksia tehokkaammin ohjaavien yhdyskuntaseuraamusten käyttäminen näyttäisi jääneen vähäisemmäksi kuin olisi toivottavaa.

Rikosvastuun toteuttamisen painopisteen siirtyminen vakavamman rikollisuuden suuntaan on viranomaisten rajallisten voimavarojen näkökulmasta sinällään perusteltua. Kehitys, jossa päivittäisrikollisuus jää vähemmälle huomiolle, voi kuitenkin olla omiaan heikentämään yleistä turvallisuuden tunnetta enemmän, kuin mihin todelliset muutokset rikollisuuden määrässä ja laadussa antaisivat aihetta.

Seuraavat tunnusluvut kuvaavat Syyttäjälaitoksen toiminnallisen tilanteen ja toimintaedellytysten kehittymistä osana rikosoikeudenhoidon viranomaisketjua vuosina 2016 – 2020:

1. Vuosittain käsiteltäväksi saapuneiden rikosasioiden kokonaismäärä on kasvanut 13,7 % (80 256 – 91 246 asiaa)

2. Syyttäjien henkilötyövuosimäärä on kasvanut 2,1 % (373 – 381 henkilötyövuotta)

3. Syyttäjien osuus Syyttäjälaitoksen henkilöstöstä on kasvanut kahdella prosenttiyksiköllä (71 % - 73 %)

4. Syyttäjäkohtainen ratkaisutehokkuus on kasvanut 6,5 % (215,7 – 229,7 ratkaistua asiaa / syyttäjä / vuosi)

5. Saapuneiden asioiden keskimääräinen vaativuus / syyttäjä on kasvanut 11,6 % (199,1 – 222,2 ns. painotetun vaativuuden pistettä / syyttäjä)

6. Syyttäjillä ratkaisematta olevien asioiden kokonaismäärä vuoden lopussa on kasvanut 33,1 % (13 310 – 17 720 asiaa)

7. Syyttäjäkohtainen vuoden lopussa ratkaisematta olevien asioiden keskimääräinen lukumäärä on kasvanut 32,5 % (35,1 - 46,5 asiaa / syyttäjä)

8. Syyttäjälaitoksen toimintamäärärahat käsiteltäväksi saapunutta asiaa kohti ovat vähentyneet 2,9 % (581,80 € - 564,90 € / asia)

Syyttäjälaitoksen toimintaympäristön ja -edellytysten muutosten, erityisesti saapuneiden asioiden määrän ja vaativuuden huomattavan kasvun, seurauksena ovat ratkaisemattomat asiat ruuhkaantuneet voimakkaasti varsinkin vuoden 2020 aikana, jolloin COVID-19 -epidemian vaikutus rikosprosessiin oli suurimmillaan.

Ruuhkaantuminen on tapahtunut, vaikka syyttäjien ratkaisutehokkuus on kasvanut merkittävästi varsinkin vuoden 2019 lokakuussa toteutettuun Syyttäjälaitoksen organisaatiouudistukseen liittyneiden toimenpiteiden johdosta, vaikka esitutkinnan rajoittamisasioiden määrä on vuoden 2018 jälkeen hieman laskenut ja vaikka syyttäjien lukumäärää on pystytty hieman lisäämään toimintamääräahojen lievän, osittain määräaikaisen kasvun sekä tukihenkilöstön määrän vähentämisen avulla.

Syyttäjillä ratkaisematta olevien asioiden rästin kasvun huolestuttavuutta on omiaan lisäämään niiden ikärakenteen väistämätön vanheneminen. Kun kokonaisrästi on vuoden 2021 aikana kasvanut noin 5 %, on siihen sisältyvien yli yksi vuotta vireillä olleiden asioiden määrä kasvanut peräti noin 81 %.

Rikosoikeudellisten seuraamusten vaikuttavuuden kannalta on olennaista saada lainvoimainen tuomio niin lyhyessä ajassa, että seuraamuksen ja rikollisen teon välinen yhteys säilyy ymmärrettävänä. Näin ei valitettavasti ole asian laita nykyisessä tilanteessa, jossa suhteellisen tavanomaisenkin rikosasian esitutkintaan, syyteharkintaan ja oikeudenkäyntiin voi viranomaisketjun ruuhkista johtuen kulua 1 – 2 vuotta tai enemmänkin.

Syyttäjälaitoksen voimavarojen riittämättömyys näkyy syyttäjille saapuneiden asioiden ratkaisemattoman rästin kasvun lisäksi myös syyttäjäntoiminnan toisessa rajapinnassa, eli oikeudenkäynneissä. Kaikilta mantereen neljältä syyttäjäalueelta saatujen tietojen mukaan niillä ei tällä hetkellä ole asettaa syyttäjiä niin moniin pääkäsittelyihin, kuin käräjäoikeudet voisivat järjestää COVID-19 -epidemian vuoksi siirretyistä jutuista syntyneen ruuhkan purkamiseksi.

Sisäisen turvallisuuden myönteisen kehittymisen kannalta olisi suotavaa, että rikosoikeudenhoidon viranomaisketjulla olisi keskenään tasapainossa olevat ja riittävät voimavarat rikosasioiden käsittelyn ruuhkautumisen pysäyttämiseen ja syntyneen ruuhkan purkamiseen. Sen lisäksi olisi pystyttävä puuttumaan joutuisasti ja laadukkaasti vakavamman rikollisuuden kasvupohjan muodostavaan päivittäisrikollisuuteen myös muilla keinoilla kuin laajasti toimenpiteistä luopumalla.

Jukka Rappe

Apulaisvaltakunnansyyttäjä

Leena Metsäpelto

Valtionsyyttäjä

Yhteystiedot
Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto
Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Puhelin 029 56 20800, faksi 029 56 20888
valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi